

Hardiné Magyar Tamara¹Széchenyi István Egyetem
Nyelvi és Kulturális Központ**Többszintű nyelvészeti vizsgáldás az egyházi diplomácia nyelvhasználatában**<https://doi.org/10.48040/PL.2026.1.3>

A dolgozat a politikai nyelvhasználat kifinomultabb, magasabb szintű módozatát, a diplomácia nyelvi regiszterét, a szentszéki diplomácia nyelvhasználati módjait vizsgálja; a volt katolikus egyházfő, egyben politikai szereplő, Ferenc pápa a közélet egyes területeit, valamint a különböző egyházakat érintő véleményét, közlésmódjait mutatja be. Ferenc pápa külföldi útjai során találkozott más vallások képviselőivel, politikai vezetőkkel, diplomáciai testületek tagjaival, kutatókkal. Közlőként velük interakciókba lépett, programot és érzelmi támaszt adott, számukra, valamint a távolabbi hallgatóság felé üzeneteket közölt. Vizsgálatot érdemel, hogy miként zajlott a pápai megnyilatkozás eltérő kultúrájú, vallású közösségekben; milyen stilisztikai és pragmatikai eszközök segítettek a mondanivaló értelmezését, az abban megfogalmazott célok elérését. Bemutatásra kerülnek az egyházfői nyilatkozatok lexikai, lexiko-szemantikai és szintaktikai vonásai is. A vizsgálat összefoglalja az egyes megnyilatkozások nyelvi és nyelven kívüli eredményeit a távolabbi kutatási célok említésével.

Kulcsszavak: a vallás nyelve, egyházfői közlések, lexiko-szemantikai vizsgáldás, grammatikai elemzés, pragmatikai elemzés

Bevezetés

A tanulmány célja a politikai nyelvhasználat egy sajátos szegmensének, az egyházi diplomácia nyelvhasználatának ismertetése. A vallásnak, a hit gyakorlásának, illetve a vallástudománynak létezik egyfajta sajátos nyelvhasználat, eredendően a köznyelvből merített szakszókincse. A vallás nyelvének elemei – imák, tudományos szövegek, egyházfői köszöntések – pragmatikai és stilisztikai szempontok alapján is vizsgálhatók.

Az egyházi diplomácia nyelvi regisztere

Vizsgálatot érdemel, hogy az egyházi vezetők, papok, püspökök és a pápa megnyilvánulásai, köszöntői melyik nyelvhasználati, nyelvészeti ághoz köthetők, mely kommunikációs felek között valósulnak meg az egyházfői kommunikáció egyes elemei, valamint hogy kik a közelebbi, illetve távolabbi megszólítottak, az egyházfői üzenetek címzettjei.

Hollós (2013) meghatározása szerint az egyházi vezetőkkel történő találkozás a csoport-, illetve a tömegkommunikáció körébe sorolható. Bölcskei megállapításában (2004: 83) „(...) a Biblia egyben politikai nyelv is” ami egyfajta utalás a közös társadalmi jelenségek, bajok észlelésére, valamint azok megoldási módozataira, a közérdek szolgálatára. A vallás nyelvében a politikai nyelvhasználat, ezen belül pedig a diplomáciai nyelvhasználat egyaránt helyet kap. Mihalovics (2010) megfogalmazásában a diplomáciai nyelv a politikai nyelvhasználat legfelső, kifinomult szegmense.

A Szentszék kommunikációja politikai és kultúrák közötti jellegénél fogva nem korlátozódik a szűkebb hallgatóságra vagy csupán a vallással kapcsolatban állókra. A katolikus egyházfők üzeneteinek tartalma a hívőkön és a más vallású hallgatóságon túl szól minden társadalmi csoporthoz, érdeklődőkhöz, a tágabb világhoz. A címzettek, a hallgatóság köre tehát

¹ Hardiné Magyar Tamara: <https://orcid.org/0009-0000-5999-7448>

pontosan nem meghatározható és folyamatosan növekedhet. Pelles (2001: 10-25) megfogalmazásában a szentszéki nyelvhasználat két alapvető feltételnek felel meg: ezek a közérthetőség, valamint a többnyelvűség. A Szentszék honlapja² szerint alapvető, hogy az egyház nyelvhasználata a lehető legtöbb emberhez a lehető legtöbb nyelven jusson el. A retorika közéleti jellegét, a szélesebb nyilvánosság előtti megjelenését és a nyilvános beszéddel szemben támasztott szakmai igényesség fontosságát Wacha (1996) is említi. Bencédy meghatározásában a szónoki beszéd „(...) *hallgatóság előtt, meggyőzés szándékával elmondott összefüggő (...) szöveg*” (Bencédy, 2008:11).

Az egyházfői, pápai üzenetek a legkülönbözőbb témákat ölelik fel, a liturgikus, teológiai, hitéleti témákon túl a profán világ problémáit is érintik. Mindezek lehetnek természeti katasztrófák: árvíz, földrengés, járványok, illetve társadalmi bajok: háború, fegyveres és diplomáciai konfliktusok, etnikai feszültségek, szegénység. Az üzeneteket közvetítő egyházfő mondanivalójával együttérzést fejez ki, vigasztal, megoldási javaslatokat kínál, feladatokat fogalmaz meg. A világi politikai szereplők megnyilvánulásaitól eltérően az egyházi vezető üzeneteiben a lehető legpozitívabb emberi tulajdonságok és viselkedésminták követésére szólít fel. Mondanivalójának fő célja nem a hallgatóság manipulációja, a félelemkeltés vagy a közlésben szereplők legyőzése, az ellenfelekre való felosztás a *mi* és *ők* névmásokkal, hanem az elfogadás, a segítségnyújtás, az embertárssal való együttműködés.

A pápai üzenetekben az alábbi témák jelennek meg: 1) teológiai, vallási témájú üzenetek; 2) diplomáciai köszöntések, üdvözlések konferenciák, tudományos események, államközi találkozók kapcsán, ahol a katolikus egyházfő a Szentszék államfőjeként van jelen; 3) természeti katasztrófák, társadalmi kataklizmák során vigasztalás és programadás.

Nyelvészeti vizsgálódás

A pápai beszéd, ahogy az egyházon belüli közlemények zöme, egyirányú. A közlő, a katolikus egyházfő hitéleti, teológiai kérdéseket vet fel, természeti vagy társadalmi problémákra hívja fel a figyelmet, szakmai, szakpolitikai témákat érint, üdvözlí a hallgatókat, olvasókat. A közlésben a hallgatóság részéről nincs közvetlen lehetőség visszajelzésre, ráadásul az egyházfői közlések liturgiai és diplomáciai keretek között zajlanak. Azonban a gazdag érzelmi tartalom, a lexikai elemek jelentésbővülése, az alkalmi jelentésváltozások, okkasionális (alkalmi) ellentétpárok, a szöveggörnyezet, a többnyelvű használat (fordítás és a fordított változatok), valamint a változatos stilisztikai eszközök gazdagítják a pápai üzeneteket.

A dolgozat (a 2025 áprilisában elhunyt) Ferenc pápa 2019 novemberében, Japánban tett látogatása során elmondott három különböző beszédét vizsgálja a már alkalmazott nyelvészeti módszerek segítségével. A három kiválasztott egyházfői üzenet egyike egy keresztény mártírok iránti tiszteletadás, teológiai témájú, a mártírhalált halt középkori keresztényekre irányuló emlékezés, amelyet a Szentatya 2019. november 22-én mondott el Nagaszakiban. Két nap elteltével, 2019. november 24-én Ferenc pápa szintén Nagaszaki városában, az Atomic Bomb Hypocenter Parkban, a nukleáris központban tartott előadást a nukleáris leszerelés szükségességéről; mindezen beszéd politikai jelleget öltött. Ázsiában tett apostoli útjának végső állomásaként a pápa a Tokiói Sophia Egyetemen mondott ünnepi köszöntő beszédet. A nyelvészeti – lexiko-szemantikai, grammatikai, pragmatikai, valamint stilisztikai – vizsgálódások tehát három, egymástól eltérő terjedelmű, témájú és műfajú szövegre irányultak. Az elemzés olasz nyelvű korpuszokon folyt. Ahogy a Lingvopédia³ oldal is leszögezi „*az olasz nyelv a Vatikán jelenlegi munkanyelve, és ily módon az egész katolikus világ számára fontos szerepet tölt be*”.

² <https://www.vatican.va/content/vatican/it.html>

³ <https://lingvo.info/lingvopedia/italian?hl=hu>

A lexikai, szemantikai megfigyelések az elemzésre kerülő három eltérő műfajú pápai megnyilatkozás egyes nyelvi elemeire, szavaira, frazeológiai egységeire, a bennük foglalt kollokációkra fókuszálnak. Feltételezhető, hogy a vallás, továbbá az egyházi diplomácia nyelvi regiszterében szereplő, főként a köznyelvből származó lexikai elemek az egyházpolitikai használatban bővebb jelentéssel bírnak. A grammatikai tárgyú vizsgálódás a feltételes, a felszólító és a kötőmód használatának jelentőségére irányul.

Valószínűsíthető, hogy a három, egymástól eltérő műfajú, témájú, valamint eltérő terjedelmű írás szókinccse, lexikai elemei egymástól eltérnek. A köszöntésben több a diplomáciai jellegű, udvariassági kifejezés. A keresztény mártírokat méltató szöveg vélhetően a hitéleti, teológiai tartalomra irányítja a figyelmet, itt a téma folytán megjelenik a halál, az erőszak témája. A nukleáris fegyverekről szóló előadás feltételezhetően tartalmaz számos szaknyelvi elemet a fizika, illetve az atomfizika, a fegyveres védelem és támadás, továbbá a politika területéről. Mindemellett feltételezhető az is, hogy az eltérő téma, szöveggörnyezet ellenére vannak olyan lexikai egységek, amelyek mindhárom beszédben fellelhetők. E feltételezés oka, hogy a három szöveg megfogalmazója, közlője ugyanazon üzenetközvetítő. A másik ok egyes örökérvényű értékek és témák: *béke, szeretet, hit* jelenléte.

A pragmatikai megfigyelés a társas cselekvés nyelvhasználatként leginkább a végrehajtó, illetve az ígéretet kifejező beszédaktusok bemutatására vállalkozik. Ahogy Morris (1938, idézi Mihalovics, 2006:50) megfogalmazta, a pragmatika tudományterülete a jeleknek a közlőkkel, a közlemény interpretálóival való kapcsolatrendszerét vizsgálja. A vizsgálat során a mikro- és makropragmatikai jelenségek, tehát a társadalmi és kulturális összefüggések közti különbség láthatóvá válik, a stilisztikai vizsgálódás a mondanivaló hangsúlyozása érdekében alkalmazott stilisztikai eszközöket tárja fel.

Lexiko-szemantikai jellegű vizsgálódás

Mindhárom szövegben a hallgatóságot az egyházfő a közvetlen, világi "*Cari Fratelli e Sorelle!*" megszólítással köszönti. A profán, közvetlen, barátságos hangvételű üdvözlés tisztelet-, s egyben szeretetteljes. A „*Kedves Testvéreim/Kedves Fivéreim és Nővéreim*” üdvözlés udvarias hangvételű, de nem bizalmaskodó. Viszont, ahogy a 777blog⁴ is leszögezi, Ferenc pápa szolgálatát megelőzően ez a köszönési forma nem volt gyakori a katolikus egyház diplomáciai nyelvhasználatában.

A keresztény mártírokról szóló köszöntés bemutatása – Omaggio ai santi martiri. Saluto al Santo Padre

A keresztény mártírokat méltató köszöntés lexikai elemei határozott névelővel vagy anélkül hűen tükrözik a mondanivaló témáját. A szövegben található szavak, frazeológiai egységek a középkorban meggyötört és kivégzett mártírok sorsához, valamint a keresztény hithez és erkölcsiséghez kapcsolódnak: *pregare* – imádkozik, *cristiani* – keresztények, *la vita* – az élet, *la testimonianza* – a tanúságtétel, *umano/umana* – emberi, *cristiani in minoranza* – kisebbségben lévő keresztények, *rispetto* – tisztelet. A méltatásban szereplő szószerkezetek egy része terjedős, több szóból áll, terheltebb: *la luce del Vangelo* – az Evangélium fényessége; *trionfa sulla persecuzione* – győzelmet arat az üldöztetés felett; *l'oscurità del martirio* – a vértanúság sötétsége; *una Vita in pienezza* – egy teljességgel megélt élet; *la società misericordiosa* – a könyörületes társadalom.

A téma érzékenysége és tragikuma folytán a pápai megemlékezésben több ellentétpár is fellelhető, ezek némelyike okkasionális (alkalmi). Ilyen antonímapárok a *morte* – halál, *vita* –

⁴ <https://777blog.hu/2021/09/10/aldas-bekesseg-dicsertessek-miert-igy-koszonnek-a-felekezetek/>

élet, oscurità – sötétség, luce – fény, világosság, illetve az alkalmi ellentétpárként megjelenő *oscurità – sötétség, risurrezione – feltámadás* antonimapár, a keresztény mártírok tragédiájában és megdicsőülésében a *feltámadás a fénnel*, a *világossággal* jár együtt.

Megemlítendő, hogy a szöveg bizonyos szavai, a *luce – világosság*, valamint a *vita – élet* nyelvi elemek jelentéstartalma, jelöltje bővebbé válik. A jelentésbővülés a vallás nyelvi regiszterében gyakran előforduló jelenség, a köznyelvből eredő szó új, kibővült jelentéssel fordul elő. A *luce* jelölő magában foglalja a feltámadást és az örök nyugalmat, szeretetet tartalmazó fényt; ahogy a *vita* szó nem csupán a földi értelemben vett létet, hanem a transzcendens állapotot, a megdicsőülést, az örök szeretetet is jelöli.

A beszédben a *vita – élet* lexikai egység a *trionfo – győzelem* szóval birtokos szerkezetet alkotva az élet felsőbbbőségét jelöli a halállal, a gyilkossággal szemben. Az *una vita in pianezza – egy teljes értékű élet* szószerkezet a gonoszság, gyilkosság alkalmi ellentétpárjaként egyúttal az áldozatvállalásra, odaadásra irányítja a figyelmet.

A nukleáris leszerelésről szóló közlés szószemantikai megfigyelése – Discorso del Santo Padre sulle armi nucleari

A katolikus egyházfő két nappal később elhangzott közleménye egyfajta elemző, helyzetet leíró beszéd, politikai témát közelít meg. A beszéd alapvető tartalma a fegyverkezés, illetve megoldási javaslatként az azt megállító általános leszerelés, a béke iránti vágy, a megbékélés iránti elkötelezettség. Az üzenet terjedelme a téma komolysága folytán az átlagos pápai beszédekénél hosszabb; sok felsorolást, terjengős szószerkezeteket használ.

Az első bekezdésben látható a bűn, a fájdalom és az emberi felelősség léte, amelyeket a *(siamo) consapevoli del dolore e dell'orrore – a fájdalom és a szörnyűség tudatában vagyunk* szószerkezet is igazol. A szószerkezetben a *fájdalom* és a *szörnyűség/horror* nyelvi elemek egymás mellett rokon értelmű, hasonló jelentéstartalmú szavakként láthatók. Az azonos jelentésű, mellérendelt szavak a nyelvészetben a kohiponima megnevezést kapják (Fóris: 2005), tehát a szövegben a *fájdalom*, a *horror* a *szenvedés*, illetve a *bűn* hiponimái és egymás kohiponimái. A *mi* többes szám, első személyű személyes névmás az ember, a hívek, a hallgatóság közös felelősségét, közös feladatait hangsúlyozza, személyre irányuló deixisként a *fájdalom* közös elviseléséről is említést tesz. Az *infliggersi (infliggerci) – önmagát ostorozza, önmagát hibáztatja* visszaható igei alak szintén a közös részvételre, a *fájdalom* és a *szörnyűség* együttes megélésére és a közös feladatmegoldásra mutat rá.

Ferenc pápa a beszéd elején a *fájdalom* és a *horror, szenvedés* erősen negatív konnotációjú lexikai elemek használatával érzékelteti a fegyverkezés és a háború borzalmaait. A bevezetésben megjelenik az *esseri umani – emberi lények* többes számban lévő jelzős szerkezet, az *uomo – ember* megnevezés bővebb jelölőjeként az ember törekénységére, kiszolgáltatott helyzetére mutat rá. A *szörnyűség* és a *fájdalom* lexikai egységek a pápa üzenetében, egymás mellett alkalmi szinonimaként tűnnek fel, szenvedéssel, lelkiismereti gondokkal gyöttri az *esseri umani* jelzős szószerkezettel jelölt *emberi lényt*.

A további lexikai elemek: *pace – béke, responsabilità – felelősség, stabilità – stabilitás, fabbricare – gyárt, ammodernare – modernizál, mantenere – fenntart, vendere le armi – fegyvereket árusít, le armi sempre più distruttive – az egyre pusztítóbb fegyverek, un mondo in pace – egy békében lévő világ* elszakadnak a negatív tartalomtól. Ezek mindegyike a közös cselekvésre, együttműködésre, a fegyveres konfliktusoktól mentes világ létrehozására szólít fel. A beszéd az emberi szenvedés, illetve nélkülözés bemutatásán túl feladatokat is felsorol, az hallgatóság, egyben a szenvedést átélő ember számára reményt ad. Mindez főnévi igenevek felsorolásával látható: a *fabbricare – gyárt, megalkot, ammodernare – újít, mantenere – fenntart, megtart* szavakat felhasználva.

A közlés az említett problémákon és feladatkörökön kívül több, a politika, a diplomácia és a hadtudomány szókincséből is vesz lexikai egységeket. A fegyverkezés, a leszerelés és a béke teremtésének témája folytán e szakmai töltetű szavak, terminusok nem kapnak bővebb jelentéstartalmat. A teljesség nélkül ezek a szószerkezetek: *il controllo degli armamenti* – a fegyverkezés ellenőrzése, *multilateralismo* – többoldalúság, *il Trattato sul divieto delle armi nucleari* – a nukleáris fegyverek tilalmáról szóló egyezmény.

A nukleáris fegyverek és az általuk okozott veszélyek bemutatása kapcsán az egyházfő alkalmaz negatív érzelmeket tartalmazó nyelvi elemeket; ezek az *un clima di paura, diffidenza e ostilità* – félelemmel, bizalmatlansággal és ellenségeskedéssel teli közeg. Ellensúlyaként a közlő bizakodással és reménnyel teli, pozitív jelentéstartalmú lexikai egységeket is használ: a napjainkban gyakran idézett *lo sviluppo sostenibile* – fenntartható fejlődés, *la fiducia* – bizalom lexémákat.

A leszerelésről szóló üzenet rendhagyó módon Assisi Szent Ferenc *Uram tégy engem békéd eszközévé* imájával zárul. Az ima ellentétpárokat: *odio* – *amore* / gyűlölet – szeretet, *offesa* – *perdono* / sértés – megbocsátás, *dubbio* – *fede* / kétely – hit, *tristezza* – szomorúság, *gioia* – öröm, örömteli lét. (A *dubbio* – *fede* ellentétpár itt alkalmi jellegű, a *dubbio* jelentéstartalma Ferenc pápa beszédében *hitetlenség*.) A vers feloldja a szövegben jelenlévő félelmet és feszültséget. Az imát Ferenc pápa egy konstatívummal, egyben direktívummal vezeti be, amelyben imára szólítja a katolikus és a nem katolikus jelenlévőket egyaránt.

Az egyházfő három, eltérő témájú beszédének közös vonása a barátságos, főként nem hívő hallgatókhoz intézett profán köszöntés, a nagyszámú, terhelt, több szóból álló szószerkezetek használata, a képszerűség, az érzelmi többlet megjelenítése érdekében az ellentétpárok gyakori alkalmazása, valamint az alkalmi jelentéstartalmú lexémák használata.

Grammatikai tárgyú vizsgálódás

A grammatikai, nyelvtani jellegű vizsgálat alkalmával elkülönül a morfológiai, tehát névszókra, névmásokra, igei alakokra irányuló szemlélődés, illetve a mondattani, avagy a szintaktikai elemzés. A közlemények bevezetéseként helyet kapó köszöntés, üdvözlési forma, emlékezés, felhívás egyes szám első személyében szerepel. Ezzel a beszélő, Ferenc pápa személyes elkötelezettségét, egyéni vezetői szerepét, valamint a témák komoly tartalmát hangsúlyozza. A hallgató, az olvasó a beszélővel együtt azonosulva a beszéd tartalmának részesévé válik: *io stesso* – én magam, *io sono molto felice* – nagyon boldog vagyok, *vengo come pellegrino* – zarándokként érkezem ide, *aspettavo con ansia* – aggodalommal várok.

A három egyházfői üzenet mindegyike tartalmaz többnyire pozitív jelentéstartalmú vonzatos igéket és főneveket, amelyek a beszélő, Ferenc pápa lelkiállapotát tükrözik, s amely lelkiállapotot, tulajdonságokat az olvasóknak, hallgatóknak is kíván: *grato per* – hálával telt, *libero/libera da* – megszabadított, *felice di* – valaminek örül, *distinto/distinta per* – megkülönböztetett, ebben a kontextusban a *beato/beata* – transzcendens értelemben a boldog megfelelőjeként szerepel. A mártíromságot méltató üzenetben az igei alakok közül bőven találni *passato remoto*, azaz történeti múlt időben írt igealakokat, azonban a múlt idejű alakok nem feltétlenül a régmúlt eseményeire utalnak: „*San Giovanni Paolo II vide questo luogo*” – „Szent II. János Pál látta ezt a helyet; *la Scuola (...) che tanto impressionò San Francesco Saverio*” – az iskola, amely olyannyira hatott Xavéri Szent Ferencre.” A beszédek nem ritkán tartalmaznak passzív igei alakokat: *non siamo chiamati alla morte, ma a una Vita in pienezza* – nem a halálra, hanem a teljes életre vagyunk hivatva. A szenvedő szerkezetek az állapotot, az áldozat jellegét és az ember transzcendens helyzetét illusztrálják: *az ember a teljes életre meghívott*. A passzív szerkezet indirekt módon az együttérzésre és az együttműködésre szólít fel.

A pápai üdvözetek akár egyszerű, akár alárendelt összetett mondatokban az udvarias vagy a harmadik személyre irányuló felszólítások kifejezéséért jelentős számban tartalmaznak *congiuntivo* – kötőmódú alakokat: „*Il loro sacrificio (...) mantenga la gioia della missione.*” – „*Áldozatvállalásuk adja meg a misszió örömét, che la Chiesa (...) si senta chiamata* – az (katolikus) Egyház érezze a meghívást.”

Összességében Ferenc pápa beszédeiben megfigyelhető a személyes elkötelezettséget, empátiát tartalmazó egyes számú igealakok nagy száma. Az üzenetek a lelkiállapot és a felelősségvállalás kifejezése érdekében bőven tartalmaznak vonzatos jelzői és igei alakokat. A múlt és jelen idejű igeidők az egyes szövegekben váltakozva bukkannak fel. A szenvedő igék jelenléte szembetűnő, a kötőmód olasz nyelvtani sajátosságként jelenik meg.

Pragmatikai jellegű vizsgálódások

Németh T. Enikő és Tátrai Szilárd hangsúlyozzák, hogy a pragmatika „*(...) azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy a nyelvi jelek használóinak (a közlőnek, beszélőnek és a megértőnek) milyen szerep jut annak a kapcsolatnak a létrehozásában és fenntartásában, amely a nyelvi jeleket egymáshoz, illetve a világ dolgaihoz köti*” (2013:130-134).

A pragmatikai megfigyelés során érdemes figyelni a megnyilatkozót vezérlő szándékokat, érzelmeket, az üzenetközlés módjait. Fontos ismerni, hogy a közlésben megfogalmazott direkt, valamint indirekt célok milyen módon érik el az üzenet címzettjeit, s a megfogalmazott célkitűzések milyen hatást gyakorolnak a megszólítottra, olvasóra, a közvetlen és távolabbi hallgatóságra.

Pragmatikai szempontból az egyházfő leginkább kéréseket, utasításokat fogalmaz meg, programot, célkitűzést ad; továbbá ígéretet tesz, jövőképet vázol fel. Így feltételezhető, hogy a pápai beszédek leginkább direktív/rogatív, tehát felszólító, valamint kommisszív/promisszív beszédaktusokat tartalmaznak. Ahogy Tátrai is hangsúlyozza (2011), külön kérdést vetnek fel a mikro-, valamint makropragmatikai tényezők: ez utóbbiak a társadalmi, valamint kulturális tényezőkre mutatnak rá. Az említett szegmensek közül vizsgálatot érdemelnek az udvarias nyelvhasználat megnyilvánulásai, valamint a kulturális, felekezetek közti különbségek.

Végrehajtó beszédcselekmények a pápai üzenetekben

Ferenc pápa a keresztény mártíromságot bemutató beszédének egyik fontos üzenete a középkorban vértanúságot szenvedett japán keresztények szellemi, erkölcsi üzenetének megtartása és az utókorra való továbbadása.

A legszembeütőbb direktív beszédtek a felszólító módban megtett felszólítások, amelyek illokúciós aktusa a kérés, utasítás. A többes szám, első személyben megfogalmazott kérések kifejezik, hogy a cselekvés, a mártírok hitbéli, eszmei hagyatékának megóvása közös feladat, nem csupán a jelenlévők vagy a hívek, hanem minden jóakarató hívő és nem hívő ember feladata.

"Non dimentichiamo l'amore del loro sacrificio." – „*Ne feledjük el az ő áldozatuk iránti szeretetet.*”

"Preghiamo per loro e con loro." – „*Imádkozzunk értük és velük.*”

"Chiediamo alla Madonna, Regina dei Martiri." – „*Kérjük Szűz Máriát, a mártírok védelmezőjét.*”

A fent idézett végrehajtó beszédcselekmények illokúciós értéke a kérés, felszólítás, perlokúciós, a hallgatókra, olvasókra tett hatása Mihalovics (2006) gondolatai alapján a lelkesítés, a meggyőzés, a hit növelése. A köszöntés több, indirekt felszólítást is tartalmaz, amelyeket a közlő kötőmóddal valósít meg. A felszólítottak, akikre a megfogalmazott kérések, utasítások irányulnak, ez esetben harmadik személyek vagy pedig a közös cselekvésre a *mi* névmással, deixissel kifejezett többes szám, első személyű alakkal megszólított közreműködők.

"Che non resti una gloriosa reliquia (...) ma sia memoria (...) di ogni apostolato." – „Ne csupán egy dicső emlék (...) hanem mindennemű apostoli tevékenység emlékezete legyen.”

"Che la Chiesa sia chiamata." (passzív szerkezettel) – „Szólítsák meg az Egyházat.”

"Che possiamo (...) liberarci da tutto ciò che ci è di peso." – „Bárcsak meg tudnánk szabadulni mindentől, ami számunkra terhet jelent.”

A kötőmód által kifejezett felszólítások, egyben kérések, jókívánságok a nukleáris leszerelésről szóló köszöntésben, valamint az egyházfői búcsúbeszédben is megtalálhatók.

"Che voi e le vostre famiglie, e l'intera Nazione, possiate sperimentare le benedizioni della prosperità e dell'armonia sociale." – „Önök/ti és családjaik, valamint a teljes Nemzet érezze a fejlődés és a társadalmi béke áldásait.” – jókívánság.

"È necessario che i centri di studio mantengano la loro autonomia e la loro libertà." – „Szükséges, hogy az oktatási intézmények megtarthassák önállóságukat és szabadságukat.”

Egy indirekt, hiányos mondattal kifejezett kívánság, kérés is említést érdemel Ferenc pápa búcsúbeszédéből:

"La società giapponese (...) si cerca e si desidera qualcosa di più: un desiderio profondo di creare una società sempre più umana, più compassionevole, più misericordiosa." – „A japán társadalom keres és vágyódik valami többre: arra, hogy egy még humánusabb, még könyörületesebb, még irgalmasabb társadalmat hozzon létre.”

Az említett kérés, felszólítás indirekt formában, kijelentő mód, jelen időben áll, a kérés perlokúciós hatása a meggyőzés, a cselekvésre való hangolás.

Az egyházfői üzenetek ígéretei

A kéréseken, utasításokon kívül a pápai közleményekben fontos szerepet töltenek be a kommisszív/promisszív beszédcselekmények egyaránt, amelyek lehetnek ígérek, jóslások, feltételezések vagy akár fenyegetések. A performatív *megígérem, garantálom* ígék nem feltétlenül jelennek meg egy adott ígéletben. A mártírokat méltató közlés ígéletet tesz a keresztény és az általános erkölcsi értékek megtartására, a hit megóvására, illetve megélésére:

"La loro testimonianza ci conferma nella fede, e ci aiuta a rinnovare la nostra dedizione e il nostro impegno." – „Az ő tanúságtételük megerősít minket a hitben, és segít abban, hogy megújítsuk hivatástudatunkat és feladatunkat.”

Az említett beszédaktus kijelentő mód, jelen időben tett ígélet a hallgatók, olvasók irányába. Az ígéletet tevő nem a beszéd közlője, nem az egyházfő, nem a Transzcendensbe vetett hit, nem is harmadik személyek, hanem a mártírok egy cselekedete, áldozathozatala, amely az itt maradottaknak, főként a hitet megélőknek szól. Az üzenetben egyes ígérek indirekt módon felkiáltójellel, felszólító alakban láthatók, viszont nem feltétlenül felszólításként, hanem promisszívumként értelmezhetők: *"Non dimentichiamo l'amore del loro sacrificio!"* – „Nem felejtjük el illetve Ne felejtjük el az ő áldozatvállalásukat.” Az ígélet itt is performatív ige nélkül, jelen időben, valójában a jövőre vonatkozó utalás, közös emlékezetté és társadalompolitikai feladattá válik.

Ferenc pápa nukleáris leszerelésről szóló közlésében a kommisszív promisszív beszédcselekmény tagadó alakban a *non – nem* szó használata mellett látható.

"Qui, in questa città, che è testimone delle catastrofiche conseguenze umanitarie e ambientali di un attacco nucleare, non saranno mai abbastanza i tentativi di alzare la voce contro la corsa agli armamenti." – „Itt, ebben a városban (Nagaszakiban) amely egy atomtámadás természeti és humanitárius katasztrófáját élte át, soha nem lehet elég a tiltakozás a fegyverkezési verseny ellen.”

Az említett ígéret, jövő idejű grammatikai alakkal, személytelen formában olvasható, emlékeztet a város, egyben minden fegyverkezés által sújtott áldozat tragédiájára.

A vizsgált direktív és komisszív/promisszív beszédaktusok a közlő és a hallgatóság, az egyházfő és a hívek közti kapcsolatot illusztrálják. Beszédeiben Ferenc pápa kér, utasítást ad, feladatokat jelöl ki, továbbá ígéretet, megállapítást tesz. A beszédaktusok vizsgálata során szembetűnők a makropragmatikai tényezők, a hívek, a katolikus közösségek kapcsolata Japánnal, a világpolitikai történésekkel vagy a társadalmat, kultúrát alakító múltbéli eseményekkel.

Stilisztikai jegyek vizsgálata

A stilisztikai jegyek széles tárházával a mondanivaló színesebbé, szemléletesebbé tehető, egyúttal elérhető vele a hallgatók, olvasók figyelmének fenntartása, meggyőzése, valamint az érzelmi többlettadás. Mindhárom egyházfői közlemény a hallgatók közvetlen, szeretetteljes megszólítása, a közlésben foglalt gondolatok hallgatósággal történő megosztása. Az érzelmi töltet hangsúlyozása az ellentétpárok *morte – vita, oscurità – luce* fokozzák. A mondanivaló közlésének fontosságát a szóismétlések, valamint a felsorolások is alátámasztják: *fabbricare, ammodernare, mantenere, vendere le armi – a fegyverek gyártása, korszerűsítése, fenntartása, eladása; un clima di paura, diffidenza e ostilità – félelemmel, bizalmatlansággal teli ellenséges hangulat*. A stilisztikai eszközök segítik a megértést, egyben a *békevágy, remény, hit* pozitív jelentéstartalmával töltik meg az üzeneteket.

Konklúzió, záró gondolatok, összefoglalás

A tanulmány Ferenc pápa 2019 novemberében egy nem keresztény, kelet-ázsiai országban, Japánban tett látogatásának három különféle alkalommal és célkitűzéssel elmondott beszédének többszintű vizsgálatát mutatta be. A beszédek egy-egy adott témára fókuszálva jöttek létre; ezek a keresztény vértanúhalál méltatása, a fegyverkezési verseny mérséklése a leszerelés szükséges mivoltának sürgetésével, valamint az apostoli látogatást lezáró búcsúbeszéd. A választott témákon túl mindegyik pápai közlemény rendelkezik egyetemes értékekkel, programmal. A téma kifejtésén túl mindegyik közlés feladatokat ad, vigasztal, bátorítást és reményt nyújt.

A lexiko-szemantikai vizsgálódás fő jellemzője az érzelmi hatás, amelyet az egyházfő leginkább az ellentétes jelentéstartalmú lexikai egységek, valamint az alkalmi jelentéstartalommal felruházott nyelvi elemek szerepeltetésével ér el. Grammatikai szempontból figyelemre méltó a különféle igemódok és igeidők megjelenítése, a vonzatos ígék, valamint melléknevek használata, a kötőmód igealak alkalmazása. Pragmatikai szempontból leginkább a direktív és a komisszív/promisszív beszédcselkmények jellemzik mindhárom egyházfői üdvözlést. Az üzenetek mondanivalóját a stilisztikai jegyek teszik plasztikussá, az érzelmi üzenet hangsúlyozásában Assisi Szent Ferenc imája emelkedik ki.

A vallás nyelve sokoldalú, többirányú nyelvészeti, nyelvhasználati vizsgálatra ad lehetőséget; a politika, az egyházpolitika nyelvhasználati módja kapcsolható a vallás nyelvhasználati módjához. A fentiekből is látható, hogy az egyházi vezetők közlései sokoldalú, tudományágak közti vizsgálódásnak nyújtanak teret.

Hivatkozások

- Bencédy, J. (2008): *Retorika. Gyakorlati útmutató*. Tinta Könyvkiadó. Az ékesszólás kiskönyvtára: Budapest
- Boronkai, D. (2010): A deixis szerepe a nézőpont jelölésében. *Magyar Nyelvőr*. 134./4. 436-451
- Bölcskei, G. (2004): Biblia, keresztyénség, politika és politikai etika. In: Hanula, G. (szerk.): *Gondolkodó és cselekvő hit. Tanulmányok a 100 éve született Török István professzor emlékére*. Debreceni Református Hittudományi Egyetem: Debrecen.
- Fóris, Á. (2005): *Hat terminológiai lecke*. Lexikográfia Kiadó: Pécs
- Hollós, J. (2013): *Bevezetés a kommunikációelméletbe*. Tinta Könyvkiadó. Az ékesszólás kiskönyvtára: Budapest.
- Mihalovics, Á. (2006): *Études Françaises*. Politikai és Diplomáciai nyelvhasználat (Tanulmánygyűjtemény). Pannon Egyetemi Kiadó: Veszprém.
- Mihalovics, Á. (2010): *A diplomácia nyelvhasználata*. In: Dobos, Cs. (szerk.): *Szaknyelvi Kommunikáció*. Miskolci Egyetem, Miskolc – Tinta Könyvkiadó: Budapest.
- Németh, T. E. – Tátrai Sz. (2013): Pragmatikai kutatások Magyarországon. *Magyar Nyelv*. 2013 nyár. 109/2. 130-134 Online elérhető: <https://docplayer.hu/4803201-Magyar-nyelv-1-pragmatikai-kutatasok-magyarorszag-1-109-evf-2013-nyar-2-szam.html>
- Pelles, T. (2001): A katolikus egyház nyelvhasználata a II. Vatikáni Zsinat után. *Modern Nyelvoktatás*. VII.1. 2001. április. 10-25
- Tátrai, Sz. (2011): *Bevezetés a pragmatikába*. Tinta Könyvkiadó: Budapest.
- Wacha, J. (1987): *A korszerű retorika alapjai I*. Szemimpex Kiadó: Budapest.

Internetes források

- Assisi Szent Ferenc – *Tégy engem békéd eszközévé*. Keresztény versek. Uram, tégy engem a te békéd eszközévé. Pesti Ferencesek. <https://www.istenesversek.hu/assisi-szent-ferenc-tegy-engem-beked-eszkozeve/> Letöltés dátuma: 2025.01.17.
- Áldás, békeség; dicsértesség! Miért így köszönnek a felekezetek? <https://777blog.hu/2021/09/10/aldas-bekesseg-dicsertessek-miert-igy-koszonnek-a-felekezetek/> . Letöltés dátuma: 2025.01.15.
- Cosa significa essere umani? Riflessioni tra filosofia e neuroscienze | Il Bo Live Neuroscienze.net. <https://ilbolive.unipd.it/it/news/cultura/cosa-significa-essere-umani-riflessioni-filosofia>. Letöltés dátuma: 2025.01.15.
- La Santa Sede. <https://www.vatican.va/content/vatican/it.html> Letöltés dátuma: 2025.01.07.
- Lingvopédia. Olasz. Lingua Italiana. <https://lingvo.info/lingvopedia/italian?hl=hu>. Letöltés dátuma: 2025.01.09
- Magyar Katolikus Egyház | Katolikus keresztény köszöntés. <https://lingvo.info/lingvopedia/italian?hl=hu>. Letöltés dátuma: 2025.01.15.
- Preghiera semplice San Francesco, fa di me strumento della tua pace. <https://www.sanfrancescopatronoditalia.it/notizie/preghiere/preghiera-semplice-di-san-francesco-47862> Letöltés dátuma: 2025.01.17.
- Stato della Città Vaticana. [rapporti internazionali](https://www.vatican.va/content/stato-della-citta-vaticana/it/rapporti-internazionali) Letöltés dátuma: 2025.01.09.

A tanulmányban elemzett pápai beszédek

- Viaggio Apostolico in Giappone: Omaggio ai Santi Martiri al Monumento dei Martiri - Nishizaka Hill (Nagasaki, 24 novembre 2019). https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2019/november/documents/papa-francesco_20191124_omaggio-santimartiri-nagasaki.html. Letöltés dátuma: 2026.07.14
- Viaggio Apostolico in Giappone: Discorso sulle armi nucleari all'Atomic Bomb Hypocenter Park (Nagasaki, 24 novembre 2019) | Francesco. https://www.vatican.va/content/francesco/it/messages/pont-messages/2019/documents/papa-francesco_20191124_messaggio-arminucleari-nagasaki.html. Letöltés dátuma: 2024.11.22
- Viaggio Apostolico in Giappone: Visita alla Sophia University (Tokyo, 26 novembre 2019) | Francesco. https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2019/november/documents/papa-francesco_20191126_universita-tokyo.html. Letöltés dátuma: 2024.11.22

Multilevel linguistic analysis of the language use of church diplomacy

The publication examines a more sophisticated, higher-level form of political language use, the linguistic register of diplomacy, and the methods of language use in the Holy See's diplomacy; it presents the opinions and modes of communication of Pope Francis, the head of the Catholic Church and also a political actor, regarding certain areas of public life as well as various churches. During his foreign trips, Pope Francis meets with representatives of other religions, political leaders, members of diplomatic corps, and researchers. As a communicator, he interacts with them, provides emotional support through his programs, and conveys messages to them as well as to the wider audience. It is worth examining how the papal statement is received in communities with different cultures and religions; and which stylistic and pragmatic tools help interpret its message and achieve the goals expressed therein. The lexical, lexico-semantic, and syntactic features of the pontifical statements are also presented. The study summarizes the linguistic and extralinguistic outcomes of the individual statements, while mentioning more distant research objectives.

Keywords: *the register of the language of religion, papal communications, multi-level lexicosemantic analysis, grammatical analysis, pragmatic investigation*